

זכרונות אלה הועברו לכתב מהקלטות זקני הישוב בגליל.
ההקלטות נערכו ע"י אורי שרפמן מבית-גן (יבנאל) והם רכושם הפרטי של בלהה ואורי שרפמן.
ההקלטות נמסרו באדיבותם לארכיון בית יגאל אלון בגינוסר לתועלת הציבור כולו.

התאריך: 27.5.75

מזכרונותיו של שמואל סטולר, קבוצת כנרת - 27.5.75

ארכיון ומיקי הישוב בגליל
כל הזכויות שמורות
לבלהה ואורי שרפמן
בית גן יבנאל טל. 06750488

נולדתי ב- 15 לאוגוסט 1898 ברוסיה.
זמן קצר אחרי שנולדתי עברו הורי למוסקבה וגדלתי במוסקה.
השם שנתן לי אבא שלי הוא שמואל, על שמו של שמואל מוהליבר שנפטר בשנה בה נולדתי.
אני חושב שזרע הציונות והמחשבה על ארץ-ישראל נולדו בי בזמן פרעות קישינב. הייתי אז
ילד כבן חמש, שיחקתי בחדר האוכל על הרצפה, ואני זוכר את אמא שלי שישבה ליד השולחן
קראה איזה מכתב ופרצה פתאום בבכי. רצתי אליה ושאלתי אותה - מה קרה? ואז ספרה לי
שאת המכתב קבלה מהוריה ובו הם מספרים על הפרעות שהתחוללו בקישינב. אחרי כן הוסיפה
בוכיה - שכנראה ליהודים לא יהיה מנוח עד אשר נבנה מדינה בארצנו.
דברים אלה נחרטו במוחי. כשהייתי בן 8 או בן 10 התחילו "מלחמות היהודים" אצלי.
אני זוכר שביום חורף אחד (מינוס 30) הלכתי ברחוב לבוש טוב וילד שהלך לקראתי, גם הוא
בן גילי (אולי קצת יותר קטן, אולי קצת יותר גדול) פנה אלי ואמר: אתה יהודון, אתה
ג'יד! אני לא חשבתי הרבה והרבצתי לו סטירת לחי כבדה ביד שהיתה לבושה כסיה חמה וכבדה.
הילד התחיל לבכות ושאל אותי: בעד מה אתה מכה אותי? - אני לא עניתי לו דבר, אבל לבי
התכווץ מכאב והמשכתי ללכת. זו היתה התגובה שלי על פגיעה בי כיהודי.
אנחנו גרנו בדירה בתוך בנין שהיווה חלק מקבוצת בנינים ובהם היו כ- 100-150 דירות.
לקבוצת הבנינים האלה היתה חצר משותפת וגינה קטנה. הילדים התחילו להתנפל עלי, אני
זוכר שפעם אחת תלשתי עמוד-עץ מגדר הגינה והתחלתי לנפנף סביבי בכוח. בסך הכל הייתי
ילד והרבה כוח לא היה לי, אבל בדרך כלל אני לא סבלתי. בית-הספר בו שלמדתי היה
בית-ספר מאוד מתקדם והילדים שלמדו בו היו בני אינטליגנציה רוסית. היינו שני ילדים
יהודיים בכיתה, האחד הסתיר את יהדותו ורק יותר מאוחר נודע לי שהוא יהודי. החברים
הטובים שלי היו רוסים. על יהדותו של הילד הזה נודע לי בזמן משפט בייליס - וכך
היה, באמצע שיעור שמענו לפתע סטירת-לחי. הילד הזה סטר לשכנו על שזה הראה לו חוברת
אנטישמית. תגובת הרוסים לענין היתה קשה מאוד. הילד הרוסי הוחרם. בארוחה המשותפת
שקבלנו בבית-הספר בשעה אחת ישב הילד לבדו ליד השולחן, כשהוא התישב קמו הילדים
והשולחן התרוקן. "בויקוט". לילד לא היתה ברירה אלא לבקש סליחה מכולם.
אני מעולם לא הסתרתי את יהדותי ולהיפך, הייתי מדגיש אותה תמיד. אני זוכר שבכיתה

השמינית של הגימנסיה ניגש אלי פתאום המורה ללטינית וביקש ממני להרצות לפני הכיתה על הציונות, ושעה שלמה הוקדשה לנושא זה.

אבי היה ציוני ואבי דברתי עברית כבר במוסקבה. הבית לא היה בית יהודי מסורתי מאוד אבל חגגנו את כל החגים. אני זוכר שבט"ו בשבט אבי היה מביא אתו הביתה מפרות ארץ-ישראל. בזמן מלחמת העולם הראשונה הוא נעשה שותף בחברת "שארית ישראל". חברה שרכשה את רוחמה. רוחמה - ג'ממה (שממה) בשמה הקודם.

אני זוכר, איזה ערב באותה תקופה, בא אלינו איזה יהודי שחום-עור. אבא והיהודי הזה נסגרו בחדר העבודה של אבי ושוחחו, אחרי שיצאו מהחדר, אמר אבי שהם סכמו על קניית ג'ממה והחליטו לקרוא לה רוחמה (אולי אבי הציע את השם רוחמה, אינני יודע).

בסך הכל ידעתי מעט מאוד על ארץ ישראל, אבל היה לי ברור שאני אלך לארץ-ישראל. אין אלך לשם ומה אעשה שם לא ידעתי. הנושא הבשיל לאט מאוד ובהדרגה.

כשהייתי תלמיד, חשבתי על השכלה אוניברסיטאית. חשבתי ללמוד הומניסטיקה ומדעי הטבע. את הטבע אהבתי מילדותי, אבא ואמא ספרו לי שכאשר הייתי בן 3 או בן 4, הם גרו באיזה מעון קיץ ואני נעלמתי, אחרי חיפושם רבים שנמשכו שעות ארוכות מצאו אותי ישן מתחת לאחד השיחים. בכל הזדמנות שהיתה, בימי ראשון וחגים הייתי יוצא מהעיר אל הטבע, הכרתי היטב צמחים, חרקים ובעלי חיים. כשסימתי את הלימודים בבית הספר התחלתי ללמוד בפקולטה להסטוריה באוניברסיטה. למדתי הסטוריה קדומה של המזרח הקדום. הזדמן לי להשתתף בסמינר שהיה מוקדש לכתבי יוסיפוס פלביוס יחד עם פרופסור צ'ריקובר שהיה בשנתלים מכורג ממני. באותו זמן, השתתפתי בחוג של נערים ציוניים. תנועות נוער עוד לא היו היו חבורות נוער, חוגים, המדריך של החוג שלי היה אליעזר קפלן שמשך את לבי ביושרו ובפשטותו אלא שאני מהר מאוד עזבתי.

בינתיים קרה משהו אחר, הרוסים נחלו מפלות קשות במלחמה וצריך היה למצוא אשמים. וכמובן שהיהודים נמצאו אשמים והחלו גרושים, פליטים יהודים התחילו להגיע ברכבות מיוחדות גם למוסקבה מפלכים מערביים - מקובנה, מוילנה ומערים אחרות.

אש עזבתי את הלימודים והתמסרתי לטיפול בפליטים. זו היתה עבודה רבה ובתקופה זו נפגשתי עם יהודים רבים וביניהם יהודים מוסקבאים. הכרתי את כולט ביניהם "בונדאים", רביזיוניסטים, "פועלי ציון", "צעירי ציון". הרבה אנשים בולטים היו ביניהם.

היו ביניהם אנשים שהיו קשורים לפולקלור היהודי, באידיש, וזה משך אותי. תמיד אם כי הדגשתי שאני ארץ-ישראלי, איש פלשתיני. באותה תקופה ממש התמסרתי לטיפול ובעיקר לחינוך הילדים ואפילו נעשיתי "גננת" בעברית. המדריך שלי היה אביו של המשורר נתן אלחרמן. באותו זמן יצא ספרו של האוכהאגן, גרמני שביקר בארץ וכתב ספר גיאוגרפיה על ארץ ישראל. מהספר הזה, קבלתי את המושגים הראשונים האנושיים על טיב הארץ וטבעה.

עד שקראתי את הספר הזה, ידעתי תנ"ך, קדמוניות ישראל ותולדות ארץ-ישראל אבל לא ידעתי בעצם מה היא הארץ. קבלתי מושג קלוש מצוירים של צייר רוסי שישב בארץ וצייר תמונות מחיי ישוע הנוצרי ותמונותיו היו מוצגות במוזיאונים, מתמונות אלה קיבלתי מושג על הצבע החמסני הצהוב. אחרי שקראתי את ספרו של האוכהאגן הגעתי לאיזה מסקנה פרימיטיבית - אני אגיע לארץ ואעסוק שם בהחייאת ההרים, אני אלך ואטע הרים בארץ-ישראל.

באותה תקופה התחלתי לפקפק במה שקוראים "חיי הרוח". אחת האגדות שכתב טולסטוי על איבן הטיפש החרטה בזכרוני, זו אגדה על מלך שקראו לו איבן הטיפש.

ובכן, בממלכתו של איבן הטיפש חיו רק כל אלה שעבדו עבודה-כפלים. האדם היה בא ומראה את ידיו המיובלות ומקבל את מנת האוכל שלו. פעם נזדמן לשם השטן וכשהראה את ידיו, הן היו חלקות ללא יבלות, אמרו לו - אתה לא תקבל אוכל. אמר השטן - למה? אני עובד בראש. העמידו אותו על מגדל גבוה כדי לצפות בעבודת ראשו. השטן לא ידע מה לעשות, התחיל לילל ולהתחנן שיורידו אותו מעל המגדל. וכך הורידו אותו וגרשו אותו מהממלכה בבושת פנים. הסיפור הזה סיכם אצלי סידרה ארוכה של מחשבות והתלבטויות. אמנם לא ידעתי ואף לא הילתי בטוח שאתמודד עם עבודה פיסיקה, הייתי בסך הכל בן 17 ולא עבדתי יום אחד בחיל. לשאלה זו באה תשובה מיידית - ביתנו שהיה בית אמיד והיתה בו משרתת, הפך לבית "עממל" אחרי המהפיכה, וכאשר היה צריך להביא עצים מהמרתף ולבקע אותם להסקה עשיתי אני את העבודה לבקשה של אמי. אז ידעתי שאני מסוגל להתמודד עם עבודה פיסיקה.

באותו זמן, כבר הכרתי את אשתי יונה. למעשה הכרנו זה את זה עוד בילדות, הדוד שלה היה שכן שלנו. הדוד של יונה היה דמות מיוחדת במינה - בחיל היום-יום התפרנס מהמנהלת השבונות בבית חרושת לסבון שבעליו היה יהודי, אבל למעשה עסק בהסטוריה של עם ישראל. הוא כתב באינציקלופדיה הרוסית על יהודי פולין וארגונים החברתי, כמו כן היה לו אוסף עצום של אגדות ושירים יהודיים. בתחילת המאה הוציא קובץ שירים יהודיים, קובץ שהבאתי עמי לארץ ונעלם בדרך מסתורית. ביתו של הדוד היווה מרכז תרבותי לצעירים יהודיים. אנסקי היה חברו הטוב ובביתו הכרתי צעירים רבים שעלו אחרי כן לארץ. ביניהם היה יבין שהיה רופא בלבנאל ואחרי כן היה איש לח"י - בנו הוא ארכיאולוג ידוע ובעל שם.

בבית זה שאבתי ידע רב ואהבה גדולה לשירים יהודיים ולאגדות. אחרי המהפיכה, נסעה משפחתה של יונה לקרים לנסות שם את מזלם. שנה או שנתיים אחרי זה החלטתי ללכת לקרים בדרך לארץ ישראל. בבית לא דיברנו הרבה על הנושא אבל אבי ובעיקר אמי ידעו על מעשי ומחשבותי.

כפי שכבר סיפרתי במקור היחידי שהיה לי לאינפורמציה על ארץ ישראל, היה ספרו של האוכהאגן. כמו כן עינתתי בחוברות "הפועל הצעיר" שהיה מקבל שכנו מרק. התקשיתי לקרוא בחוברת כי החומר היה כתוב בלי נקודות.

אחיה של יונה, שהיה מבוגר מאתנו בשנתיים, נסע ללמוד רפואה במונפליה, בצרפת. הוא התידד שם עם בנו של מיסד "שבט ישראל", ויליקובסקי. השניים החליטו פתאום להפסיק את לימודיהם ולנסוע לארץ ישראל. הם הגיעו לרחובות, עבדו שם איזה חודשים וחזרו למוסקבה ערב פרוץ המלחמה. שמעתי מהם סיפורים יפים על הארץ ולמדתי מפיהם את השירים שהביאו איתם - כמו - "בין נהר פרת לנהר חידקל", "יא חלילי, יא עמלי" ... ואחרים. שמעתי מהם על הדברים הטובים שהיו בארץ ולא על החיים הקשים.

בשנת 1918 עזבתי את מוסקבה לבדי בדרכי לקרים. היה עלי למסור לבילה וכסף לסבא שלי שחי בקרים. הדרכים היו משובשות מאוד ולקח לי יותר משבועיים להגיע למקום. גרתי שם חודשים אחדים והטטרים למדוני לעבוד במטעים. הם למדוני לזמר ולהרכיב, לטפל בעצים לחפור במעדר ובאת. העבודה היתה מאוד פרימיטיבית, אבל זו היתה העבודה הראשונה שלי.

גרתי בביתו של מארק חודשים אחדים והתחלתי ללמד עברית. בין האנשים שאותם לימדתי היתה משפחת דובקין. כמו כן לימדתי אצל משפחה שגרה במרחק של כ-15 ק"מ מהמקום שבו גרתי והלכתי לשם ברגל 3 פעמים בשבוע ובכדי לא לקלקל את הנעליים שמתי אותן על הכתף ונעלתי אותן בכניסה לבית. אחד מתלמידי הגיע לגיל בר מצוה וכשעורי בית תרגם לעברית שיר של לרמונטוב. שיר על שלושה דקלים שעמדו להם עזובים ובודדים במדבר והתגעגעו לבני אדם. והנה עברה שירה של ברואים ואלה כרתו את הדקלים לאש. עד היום אני שומר עמי את התרגום הזה. אני חייב לציין שגם היום אני מחפעל מיכולתו של לרמונטוב לתאר את אודת המדבר ורחשיו מבלי לחיות במדבר.....

האבא סיפר שכאשר היה ילד, למד בישיבות ו"אכל ימים" בכל מיני מקומות ברחבי רוסיה. במקומות בהם שהה מצא וקרא ספרות רוסית על ארץ ישראל וכשהגיע ארצה הוא נדהם לגלות כמה נכונים הפרטים שנכתבו על הארץ בידי אנשים שמעולם לא ביקרו בה. כפי הנראה שספורי התנ"ך הם שהשפיעו על הכתיבה. פעם סיפר לי רוד של יונה כיצד אורגים אריגים, את סיפורו ביסס על הגמרא והסיפור תאם בדיוק את תהליכי אריגת אריגים.

עשיתי נסיונות אחדים לעבור הגבול דרך הים אבל הנסיונות לא עלו בידי. באותה תקופה הכרתי קבוצה של יהודים קרמז'אקים שאתם הגעתי ארצה, ביניהם קנייבסקי שהיו לו תפקידים חשובים מאוד בהסתדרות, בעצם הוא יצר את הביטוח הלאומי. אלקינד יהודה קפליוש ואחרים.

אלה לא היו "צעירי ציון" אלה היו אנשים שרצו לנסוע לארץ-ישראל. בנוסף לזה, שמעתי כבר אז על קבוצת ג'נקויה של טרומפלדור (למעשה "רדפתי" אחרי טרומפלדור מפרטבורג למוסקבה וממוסקבה לקרים וכל פעם שאני הגעתי הוא כבר נסע). בינתיים נסעתי לסנבירופיל והתקבלתי לאוניברסיטה, למדתי טבע וחקלאות ובשנת 20 עלינו יונה ואני ארצה. כמובן שהתחתנו לפני כן, החגיגה היתה מאוד פשוטה כי המצב הכלכלי היה קשה מאוד.

הקבוצה הקרימאית מנתה כ-100 איש, מעטים מאוד נשארו בחקלאות חלק גדול מהם היה בגדוד העבודה ובחברת החשמל. למעשה קבלנו מהשלטון הרוסי תעודות פיקטיביות, בתשלום כמובן, שאנחנו פליטים מארץ ישראל וחוזרים למולדתנו.

כשיצאנו לים הפתוח מסבסטופול, הוצאתי את כל התעודות שלי, תעודות הלימוד שלי, ובאופן חגיגי זרקתי אותן לים. חשבתי שלא אוכל להרשות לעצמי להגיע לארץ עם תעודות ומישהו עוד עלול לחשוב שאינני רוצה לעבוד.

כשהגענו לחוף יפו, חכינו בתור להרשם אצל פקיד הרישום שהיה יהודי ג'ינג'י.

הדבר הראשון שמשך את תשומת לבי, היה אשכול פלפלים על שולחנו של הפקיד והשאלה

הראשונה ששאלתי אותו היתה - מה זה?

העצים הראשונים שראיתי היו כמובן התמרים ומאוד התרשמתי מהם.

ארכיון ותיקי הישוב נגליל
כל הזכויות שמורות
לבלהה ואדי שרפמן
בית - גן יבנאל טל. 06750488

הפגישה הראשונה עם בני הארץ, הערבים, היתה קשה מאוד. הספנים הערבים, לבושים במכנסים

רחבים התיחסו אלינו בגסות רבה. הורידו אותנו אל הסירות ביד גסה ובצריחות. הלכנו

בסמטאות יפו, הבשר התלוי בחנויות הבשר עשו רושם נורא.

כעבור שעות אחדות, הגענו לצריף העליה ובפעם הראשונה הוברר לי שיש שתי חנועות:

"אחדות העבודה" ו"הפועל הצעיר". משום מה, אותנו לקחו ל"אחדות העבודה". הצריף שלהם

עמד בחולות שהיו בקצה רחוב אלנבי ואני זוכר שהשטח כולו היה מסומן כיתדות.

צריף בודד בתוך החולות. בערב יצאנו קצת לטייל ואני זוכר שהיה זה ליל אוגוסט נפלא

ממש כשהחול מרשרש מתחת לרגליים, זו היתה הרגשה חגיגית מאוד, הרגשה של שמחה גדולה.

אני זוכר שנכנסנו לחלקה של גפנים ופגשנו שם איזה ערבי שגתן לנו אשכול ענבים תמורת

פרוטות אחדות. היינו מוקסמים מהלילה מהשמים ומכל שהתרחש מסביב.

למחרת החלטנו לחשוב על תכלית. דר' חיסין הידוע מתל-אביב היה חברו של אביה של יונה

היתה לי הכתובת והלכנו למסור לו דרישת שלום. הלכנו לדירתו, אבל היתה זו שעה מאוד לא

מתאימה, בביתו היתה חגיגה וכל בני תל אביב היו שם. והנה באנו אנחנו, שני חלוצים

בלויים ועיפים, אנשים הביטו עלינו קצת בתמהון ואולי אפילו קצת בלגלוג. שאלו אותנו

מה בדעתנו לעשות ובכלל איך זה שאנחנו מדברים עברית (אנחנו הפסקנו לחלוטין לדבר

רוסית עוד בקרים). כאשר אמרנו שאנחנו רוצים לעבוד במושבה, אולי בפרדסים, הם הופתעו

ואחד אפילו אמר - שאם אני רוצה פרדס, אני צריך הרבה מאוד כסף, אולי 500 לירות לדונם.

הם לא דברו על עבודה עברית או עבודה ערבית, אבל ראינו שכל הרעיונות שלנו על עבודה

מוזרים מאוד בעיני החבורה הזעיר-בורגנית הזאת והסתלקנו משם מהר מאוד.

חיסין ליוו אותנו עד למטה, הרגשנו שהוא רצה עוד לומר משהו, אבל לא אמר אף מילה.

למחרת נאמר לנו שיש מוסד ברח' נחלת בנימין שנקרא המרכז החקלאי, נתנו לנו כתובת

והלכנו. זה היה בבית בן 2 קומות שעמד בפנינת החובות נחלת בנימין ואחד העם.

המרכז החקלאי היה בקומה השניה. נכנסנו לדירה ריקה והיה בה פרוזדור ארוך ואפל,

בקצה הפרוזדור דלק אור וקולות נשמעו מהכיוון ההוא, הלכנו לעבר הקול ומצאנו שם אדם

בשם בן-צבי (בן-צבי מגבעתיים לא יצחק בן-צבי שהיה נשיא המדינה). הסברנו לו שאנחנו

מחפשים עבודה חקלאית. הוא אמר לנו לבוא למחרת ואז נפגוש אדם שיוכל לזיעץ לנו בנושא.

למחרת, באנו לשם ופגשנו את בן-ציון. בן-ציון הקשיב ולא אמר דבר נגנות המושבות

הוא אפילו לא רמז על הבעיה שהיתה כל כך בווערת באותם הימים - בעית העבודה הערבית.

הוא אמר שיהיה קשה מאוד להסתדר בעבודה. כאשר אמרתי לו שאני מוכן לעבוד וללמד טבע

בתנאי שההוראה לא תיקח ממני את רוב הזמן, הוא הצטחק ואמר שיש לו רעיון אבל בינתלים

מוטב לנסוע לכביש עם כולם. לא להתעכב בתל אביב ולא לחפש עבודה במושבות.

ואמנם, אחרי יום נסענו לכביש טבריה-צמח.
בלוד, פגשתי בפעם השלישית אדם אחד שהייתי מאוד קשור אתו - קדיש לוז. בפעם הראשונה פגשתי בו בעת שרות בצבא בשנת 16 או 17, היינו שנינו באותה עיירה בפטרגוב, בשני בתי ספר שונים לקצינים. התידדנו מאוד, טילנו על חוף הים הבלטי ודברנו הרבה על ארץ ישראל. בפעם השניה פגשתי אותו כשנסעתי לקרים, פגשתי באודסה, הוא למד שם חקלאות כששאלתי אותו על תכניותיו אמר שהוא רוצה לבסוע לארץ ישראל. כששאל אותי על תכניותי עניתי לו שגם אני רוצה להגיע לארץ ובפעם השלישית פגשתי אותו בלוד כאשר רציתי לעלות לרכבת. הוא בא יומיים לפנינו ופנה צפונה לעבודה ככבישים. הרכבת הזאת היתה "זחלנית" מאוד אבל בסופה של הנסיעה הגענו לחיפה. לנו על גגו של מלון "יורדן", בעליו של המלון שהיה מול תחנת הרכבת הישנה, היה אחיו של ברץ.

ושוב, מגגו של המלון התפעלתי ממראה חורשות התמרים עמוסי הפרי. למחרת המשכנו והגענו ברכבת לצמח ומצמח באניה ששמה היה "מכס נורדאו" לטבריה. יהודים בדרך כלל נמנעו לנסוע בדרך עפר שהיתה די מסוכנת. והאניה - היתה ממש חורבה, אינני יודע של מי היתה האניה אבל קנו אותה מהגרמנים במגדל ואת הכרטיסים לנסיעה מכר יהודי בשם שפר שהיה אחר כך באגד.

כל הקבוצה שלנו מקרים שמנתה כ- 80 איש נסעו באניה הזו, שרנו שירים והגענו לחמי טבריה. המחנה היה כבר מחנה עבודה, היו שם איזה בחורים מפולניה ומגליציה ואנחנו התחלנו להתמקם.

יונה ואני, כשירדנו לחוף, לא התחלנו להקים אוהל אלא עלינו על ההר התלול בדרך לא דרך, והשקפנו על הנוף הנפלא הזה. לא ידענו את שמות הישובים - יבנאל וכורת, אבל התאהבנו בנוף. ואז, גלינו את החצב, נתן חרובי אמר לי זה הצמח מכשר החורף. יונה התעקשה ולא רצתה לעבוד במטבח וכך ישבנו שנינו על ערימת אבנים ועשינו חצץ. העבודה נעשתה בקבלנות, היה עלינו לעשות מטר- מטר וחצי קוב ליום.

אני חושב שבמחנה העבודה הזה היו לפחות מאתיים איש. הקבוצה הקרימאית היתה קבוצה קבועה שנשארה גם אחרי שאני עזבתי לכנרת. קבוצת הגליצאים גם כן היתה קבוצה קבועה. כל אחד מאתנו הרויח את שלו תמורת העבודה שעשה, גרנו האוהלים והיה חדר אוכל אחד משותף לכולם. תוך חודש- חודש וחצי נוצר גדוד העבודה. הקרימאים נכנסו לגדוד העבודה. אנחנו לא הצטרפנו לגדוד העבודה אבל חיינו אתם יחד בקומונה והיו לנו הרבה חברים וידידים מבין אנשי הקבוצה.

אינני זוכר כמה בדיוק הרוחנו בעבודה אבל כל מה שהרוחנו הספיק לנו. אני זוכר שכאשר ישבנו ועשינו חצץ היה איזה יהודי ספרדי מטבריה עובד בינינו עם חמור ומביא לנו קקאו ומשהו לאכול.
לא חסר לנו שום דבר באותם הימים.

שאלה: איך היה אזור חמי טבריה באותם הימים?

האזור היה שמם חוף מהמחנה היה שמם לגמרי.

היו מתרחצים מעטים ביותר וכל המבנים הקיימים היום לא היו. אני זוכר שהיתה איזו בריכה והיו חורבות, אבל אני מאז לא הייתי בחמי טבריה.

באחד הימים, הלכנו עם קבוצה גדולה של קרימאים דרומה, לראות את כנרת ואת דגניה א'. במהלך הטיול הזה, נתקפתי בצמרמורות וזכום גבוה, אמרתי לחברים שימשיכו בדרכם ואני נשכבתי לי לנוח על האדמה בין העצים, איפה שחורשת הזיתים שלנו נמצאת. וכך לכדי בין העצים, קרוב לטבע ולאדמה, הקשבתי לזמזום החרקים ולצפצוף הצפורים והרגשתי שאני הולך ונצמד לאדמה וכאילו צומחים לי שורשים ואז ידעתי שפה יהיה מקומי, על האדמה הזאת. הרגשה מוזרה ומשונה עד מאוד. באותה עת, לא היה לי מושג על תכניותיו של בן ציון. כינתיים החברים חזרו ולי החום ירד, היה נדמה לי, שמביטים בי בצורה קצת מוזרה אבל לא שאלתי והם גם לא אמרו שום דבר. הגענו לחצר כנרת, ישבנו שם קצת וחזרנו למחנה. כינתיים הכרתי אנשים רבים בכביש. אז הכרתי את שמואל סכוראי ומצאנו ענין משותף ברצון שהיה לשנינו להכיר את צמחית הארץ ואת הטבע בכלל. ויכוחים אידיאולוגים שונים לא כל כך ענינו אותי ולא לקחתי בהם חלק. ואז נודע לי בפעם הראשונה על קיום הקבוצה. זו לא היתה בשבילי תגלית כל כך גדולה, זה היה בשבילי דבר מובן מאליו. באחד הימים הופיעו פתאום בכביש בן ציון ויזרעאלי (או- עוזיאלי), הם נעמדו במרחק מה מאתנו והתבוננו ביונה ובי "מפצחים" אבנים. עדין לא ידעתי מה הם חושבים והוא גם לא אמר. רק כעבור זמן מה, הגיע למחנה בחמי טבריה, בחור צעיר בשם אליהו גולומב ששאל עלי. הבחור הצעיר ספר לי על הקבוצה ואמר לי שבאם אני מוכן הקבוצה החליטה שאנחנו, יונה ואני, יכולים להצטרף. וכך בסוף שנת תר"פ הצטרפנו לקבוצת כנרת. אליהו גולומב הגיע בעגלה שלקחה אותנו ואת כל הנצרים שלנו, שהיו בו מעט חפצים וספרים, לכנרת. נכנסנו לחצר לפנות ערב, הפרידות בדיוק חזרו מהשדה וניגשו לשוקת שהיתה ליד השער. והנה הגיע איש עם שלושה סוסים, "הזורע", צפצף לפרידות שישתו וכששתו נתן להם צליפה בריאה ושילח אותם לאורווה. המחזה הזה הדהים אותי ועשה עלי רושם לא טוב בכלל.

הקבוצה מנתה אז כ- 20 איש, חנה מייזלס היתה בהתפרקות והמשק שלה היה צריך לעבור לקבוצה. במושבה כנרת היו אז 7 אכרים, הם היו די מרוצים, אמנם היו להם פועלים ערבים אבל הם היו אביונים גדולים ולא פעם היו אנשי המושבה ואנשי הקבוצה לזויים ומלזוים זה לזה וזה מזה בקבוק שמן או שקית סוכר.

האנשים בקבוצה התחלקו לשני סוגים, פועלים ותיקים וגימנזיסטים, אחותו של שרת ואחותו של שאול מאירוב היו ביניהם. אינני יכול לומר שקבלו אותנו בלב פתוח, הם היו אנשים סגורים מאוד והיה קשה לחדור אליהם, רק אחד כך הבינותי שמהו רותח בתוכם, הם מעולם לא דברו בקול רם בנוכחותנו. בחדר האוכל דברו רק על עבודה, לפעמים היו מתלחחות קטטות - חילופי דברים הריפים, ולא הבינותי מדוע, מה יש להתוכח במרירות כזו על עניני עבודה פשוטים? יותר מאוחר הבינותי שהרקע לתסיסה הפנימית היו חילוקי הדעות בין האנשים - האם ללכת לקבוץ הגדול עין חרוד, או למושבים כפר יחזקאל ונהלל. ואמנם כעבור שנה או שנתיים הלכו הרבה מהם לכפר יחזקאל ולעין חרוד. שולחן "כברת" היה מוכר וידוע בעין חרוד.

שאלה: מהי קבוצת "הביצה"?

זו היתה קבוצה גדולה של חלוצים שבאו לכסות את הביצה ליד הירדן. הם גדרו שטח של איזה 5 - 7 רונם ובנו סוללה מסביב, ואת השטח הזה מלאו בחול שחפרו בקרק. מקבוצה זו נשארו שניים או שלושה אנשים. היה ויכוח גדול מה לעשות עם הבריכה הזאת של המים, לגדל בה דגים או לנטוע אקליפטוסים והוחלט לנטוע אקליפטוסים.

ביום העבודה הראשון שלי בקבוצה, העמסתי זבל לגן הירק. ביום השני יצאתי עם אנשים לשטח וחפרתי בורות. מאז ועד שחליתי עבדתי במטעים.

את החורשה הזאת בטענו בט"ו בשבט, נטענו את העצים בתוך החול והעצים מתו. נטענו פעם נוספת וגם בפעם השניה מתו כל העצים. ואז הגעתי למסקנה שאולי האדמה הזו היא אדמה מתה והצעתי לאלה הותיקים שהיו בינינו שכדאי להביא קצת אדמה שחורה בפחים מחוץ הירדן ולשים מעט אדמה בכל גומה, וככה עשינו וכל עצי החורשה נקלטו יפה וצמחו "פרא" וכבר בסוף אותן קיץ היו העצים יותר גבוהים ממני. כאשר חרשתי בין העצים עם הפרידה לא ראו אותנו בתוך סבך האקליפטוסים. זו היתה חורשה נפלאה ורק אחרי הרבה שנים עקרנו אותה. בכלל, אני מוכרח להודות שלא היה לי כל כך קל להתחיל לעבוד, גם מפני שמעולם לא עבדתי עבודה פיסים כל כך קשה וגם מפני שלא הייתי רגיל לעבוד עם בהמות. אני זוכר שיום אחד יצאתי עם בחור אחד, סטויקובסקי, לפתוח בורות לאקליפטוסים על מדרון הקרק. הוא נתן לי מעדר ואמר - תעשה בורות. אני ראיתי שהוא הולך - התחלתי לעבוד וגם הוא התחיל לעבוד. לפתע ראיתי שהוא כבר גמר את השורה ואני עוד למטה - לא יכולתי להבין איך זה יכול להיות, הרי גם אני עובד - אני עשיתי בורות כפי שלמדתי מהטורים - בור יפה ועגול ואז הפסקתי והלכתי לראות איך הוא עובד, הוא כמוכן עבד בצורה שונה. התחלתי לעבוד כמוהו ואז גם אני התחלתי "לרוץ".

היה לי מעדר מפורסם, המעדר של "סטולר". שמרתי על המעדר שעל בבת-עיני, המעדר היה מעדר של "קרוקודיל", מעדר חד וטוב ועבדתי יפה.

באחד הימים הכרתי את כבשנה מהמושבה כנרת. הוא בא לראות מה אנו עושים. הוא היה הנוטע הראשון שפגשתי, היה לו נסיון חלים רב ותמיד שמחתי להפגש אתו. אז באותה פגישה הוא הסביר לי שהעבודה שלנו חסרת תכלית כי קשה לגדל על מדרון יבש.

אני חושב שכבשנה היה אחד האנשים הבודדים מבין אנשי המושבה שהיתה לו אוזן קשבת ולב פתוח לחלוצים החדשים שהגיעו באותם הימים אני חושב שהוא הגיע ארצה בשנת 1907 או 1908 הם כולם הבינו את הערך הגדול של עבודת החלוצים אלא שהם היו כל כך טרודים בחייהם, דרשו הרבה מעצמם ומאחרים והגישה אליהם היתה קשה מאוד.

בן ציון לעומת זאת, היה איש פתוח הוא היה מורי ורבי. ואני חייב להזכיר גם את חיים שרמן (?) שהיה איזה זמן אצלנו. היו אנשים שהיו קשים יותר כמו טכניקין, שמות אחרים לא אזכיר.

ליונה היה יותר קשה כי נשות הקבוץ היו נשים קשות ולפעמים אפילו אכזריות. לא היה להן מושג בכלל מה זאת משפחה. אינני יודע מה הביא את כל האנשים האלה לחיות בלחד. כנראה שהיה משהו עמוק יותר מהקליפה הקשה הזאת בנראתה והורגשה באופן חיצוני. אולי רעיון ה"יחד"? ואולי הקשיים הכלכליים?

שמעתי הרבה מבן ציון על החיים המשותפים בכרכור ויותר מאוחר הכרתי אנשים אחרים

אנשים שהיו קרובים ללבי כמו נוח נפתולסקי ומאיר רוטברג (לאחד מבני קראתי בשם נוח). למעשה היתה זו השלישיה שהובילי: בן-ציון, נוח נפתולסקי ומאיר רוטברג. בתקופה ההיא היו חילוקי דעות רבים בין האנשים ולא חיו בשלום ביניהם. בדגניה היו אנשי "הפועל הצעיר" ובכנרת היו אנשי "אחדות העבודה" וכל אחד מהם היה קנאי לרעיונות שלו. לא היתה כל הצדקה למריבות, הרי הרעיון העיקרי היה משותף לכולם. קבוצת הר כנרת למשל, היתה שייכת ל"פועל הצעיר" ולכן אנשיה התקרבו לדגניה א' למרות שמבחינה גיאוגרפית היו קרובים יותר לכנרת. קבוצת הר כנרת היתה אחת מחמש הנקודות שיצרו בהר. שתיים נשארו - קרית יערים וענתות. האנשים מהר כנרת התפזרו לכל רוח.

אחרי כן הופיעו על הר כנרת הנודיסטים. זו לא היתה קבוצה של ממש, היו אלה שלושה או ארבעה בחורים תמהונים, מוזרים קצת. אחד מבם מושקוביץ, הכרתי בכביש טבריה-צמח. הם לא היו נודיסטים של ממש, הם היו טבעונים.

ארניון ותיסי הישוכ גליל
כל הזכויות שמורות
לבלהה ואורי שרפמן
בית גן יבנאל טל 06750488

שאלה: מה היו היחסים שלכם עם המושבות מסביב?
היחסים עם המושבה כנרת היו מורכבים ביותר.

היו יחסים טובים מפני שגרנו בשכנות ועזרנו זה לזה אבל זו אולי היתה גם הסיבה למורכבות היחסים, גרנו ממש בתוכם. חוץ מזה היו להם פועלים ערביים. אבל, אני חושב שמכל זה נשארו רק היחסים הטובים.

שאלה: מה אחז זוכר מהערבים השמחים על גדול הכנרת?
אני זוכר שהיה מקום מרכזי של כנסים ושמחות שהיו עושים.
חגיגות היו עושים בעיקר לפני תקופת הקציר ולא כל כך אצלנו אלא בחמי טבריה.

תקופת ההסתגלות שלי לעבודה נמשכה לפחות שנה, עד אשר שלטתי לגמרי בכוחי ויכולתי לעבוד כל עבודה באופן חופשי. אבל בעיקר עבדתי במטעים.
אני זוכר שקיץ אחד עבדתי כעגלון, הובלתי אבנים לכביש טבריה-צמח.
שני דברים העסיקו אותי במשך חיי - העבודה והטבע. ראיתי בפענוח מראות הטבע והצמחיה את לימוד התנ"ך. למדתי את הסלעים ואת ההרים, קראתי ולמדתי על הצפורים ועל הזרמים ועל האדמה הזאת ומה שלא היתה מספיק במשך היום היתה עושה בלילה. אני חושב שבמשך רוב שנות חיי הלכתי לישון אחרי חצות לפעמים באחת ולפעמים בשתיים והיו לילות שהליתי יושב וקורא, יושב ולומד במשך כל הלילה ובבוקר יוצא לעבודה.
רציתי להבין את האדמה, את המים, את הצמחים ואת כל התופעות בטבע - השאיפה הזאת להבין את אשר קורה מסביבי היתה חזקה יותר מכל.